

Тев'є-молочар (скорочено)

Шолом-Алейхем

Шолом-Алейхем

Тев'є-молочар

Стислий переказ по главах, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

Розповідь ведеться від першої особи - єврея Тев'є, який оповідає історії зі свого життя самому Шолом-Алейхему.

Велика удача

Дивовижна історія про те, як Тев'є-молочар, бідний єврей, обтяжений великою сім'єю, раптом забагатів завдяки щасливій пригоді. Розповів її сам Тев'є, і вона тут переказується слово в слово.

"З багна підійма бідняка,
Із сміття підносить злидаря".
(Псалтир, СХІІІ)

Тев'є говорить, що коли вже судилася велика удача, то вона приходить сама до хати. І не потрібні тут зовсім ні розум, ні вміння. Людина, поки є душа в тілі, поки ще живчик б'ється, не повинна втрачати надії. Тев'є пересвідчився в цьому з власного досвіду.

Це було на зелені свята, тижнів зо два перед святами, або, може, тижнів зо два після свят. Уже проминуло років з дев'ять чи десять, а може, ще й з гаком. Тев'є тоді був злидар, бідний, як миша. Тепер він вважає себе заможною людиною: має власного коника й візок, дві корівчини та ще одну, що ось-ось отелиться. Його жінка доїть корів, діти виварюють глечики, збивають масло, а Тев'є їде собі щоранку на базар, заходить до кожної дачі в Бойберіку (мається на увазі Боярка, дачна місцевість під Києвом), бачиться з усіма найбільшими хазяїнами з Єгупця (вигадана Шолом-Алейхемом назва м. Києва). А в суботу Тев'є сидить собі поважно і читає Біблію. А був серед бідняків бідняк, тричі на день подихав з голоду разом із жінкою і дітьми. Працював тяжко: возив колоди з лісу на вокзал. Але чоловік сподівався, мав надію.

Одного разу Тев'є, присмерком, їхав собі лісом, вертаюся назад додому уже порожняком, без колод. Кобила була голодна і ледве пленталася. Тев'є думав про голодних жінку і сімох дітей, які чекали його вдома. Коняка раптом зірвалася з місця і помчала стрімголов. Був саме час молитви, тому Тев'є біг за конякою і молився. Чоловік просив Бога зглянутися на його бідування, тяжку працю і голод. Раптом він

побачив, що з лісу вийшли дві жінки. Вони почали кликати Тев'є, але він їх боявся і прийняв за нечисту силу. Згодом Тев'є приглянувся: одна жінка була вже літня, з шовковою хусткою на голові, друга – молодша, у парикі (за єврейською релігійною традицією, заміжнім жінкам стригли волосся, і вони носили парики). Обидві розчервонілись і дуже спітніли. Жінки запитали, де тут дорога на Бойберик, бо самі були з Єгупця, а тепер жили у Бойберикі на дачі і загубилися у лісі. Чоловік сказав, що тут і є дорога на Бойберик, до нього верст із п'ять-шість чи сім, а може, навіть усі вісім. Жінки жалілися, що від ранку блукають і за цілий день, крім склянки кави і здобної булки, і рісочки в роті не мали. Тев'є сказав, що розуміє, що таке голод, а кави із здобною булкою у вічі не бачив уже цілий рік. Жінки сказали, що залізуть до Тев'є у візок, і хай він їх завезе в Бойберик. Чоловік сказав, що їде звідти. Жінки просили розвернути коня і підвезти їх. "Не турбуйтеся, реб Тев'є, — сказали вони, — будьте певні, коли, бог дасть, ми повернемось щасливо додому, ви не пошкодуєте, що привезли нас". Коняка не хотіла рушати. Жінки порадили вибити їй батогом. Тев'є розповів, що його шкапина не лякається таких речей, бо звикла до батого, як він до злиднів. Чоловік вилив жінкам усе, що накопало на серці, а бідну шкапину бив так довго, аж поки бог зглянувся, візок рушив з місця і вони попрямували лісом до Бойберика. Жінки говорили, що їм треба до зеленої дачі, що понад річкою, по той бік лісу. Тев'є знав, де це, бо минулого літа возив туди два сажні дров. Там жив один великий багач з Єгупця, мільйонщик. Жінки сказали, що багач і досі там живе. Тев'є попросив жінок поговорити з багатчем про нього, може потрібна яка підмога, може якась робота для нього знайдеться.

Коли Тев'є привіз жінок, до них кинулись родичі, які дуже переживали, навіть розіслали людей по всіх дорогах, щоб шукали. На ганок почали виносити лампи, накривати столи, на яких з'явилися смачні наїдки. Тев'є подумав, що тієї їжі вистачило б для його дітей на цілий тиждень.

Тев'є дали випити чарку і запросили до столу. Чоловік сказав, що вдома його чекає жінка і діти, натякнув, що сидіти і їсти тут не може. Тоді багатчі понаставляли йому у віз всяких наїдків. А багач дав десять карбованців. Згодом усі інші родичі почали кидати на стіл гроші для Тев'є: п'ятірки, троячки і карбованці. А багатійка у шовковій хустині сказала приходити завтра по муругу корову, яка в неї перестала доїтися. Коли Тев'є вже забрав гроші і пішов до воза, то побачив, що нема шкапи. А її завели в стайню та добряче нагодували біля багатієвих коней. Тев'є ледве забрав коняку зі стайні і поїхав додому.

Вдома чоловік розбудив жінку Голду і дітей. Він розповів про все, що сталося, діти накинулись на їжу. Тепер у сім'ї було аж 37 карбованців. Голда дізналася ще й про корову і заплакала. Згодом чоловік і жінка почали міркувати, куди вкласти гроші. Тієї ночі вони торгували чим хочете: купили пару коней і відразу-таки продали їх із зиском, відкрили бакалію в Бойберикі, поспродували весь крам і одразу ж відкрили мануфактурну крамницю; придбали ділянку лісу, взяли відступного кілька карбованців і накивали п'ятами; навіть віддавали гроші в позичку під процент. А потім чоловік і

жінка вирішили докупити ще одну корову, дійну. Адже Бойберик таке місце, куди щоліта збираються всі єгупецькі багатії на дачі, тому можна щодня носити їм в хату сир, масло і сметану. Можна заробити коло них добру копійчину.

Стислий переказ по главах, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

Химери

Після того, як Тев'є всміхнулася доля, він сяк-так домігся чогось у житті і почав відкладати копійчину на чорний день. З'явилося багато друзів. Кожний приходив із своїм: той пропонує мануфактурну крамницю, цей – бакалію, той радить купити хату у власність на віки вічні. Згодом приїхав один родич – Менахем-Мендл, який завжди десь бігав, щось вигадував, вдавався в химери. А зустрів його Тев'є у Єгупці, коли продавав масло і сир. Спродавши усе, гуляв по місту, роздивлявся товари і зустрівся з родичем. Той казав, що родом з Касрилівки (вигадана Шолом-Алейхемом узагальнена назва убогого містечка в т. зв. "межі осілості" із злидненим єврейським населенням), що він – зять Леї-Двосиноного Борух-Герша, а його жінка – Шейна-Шейндл Леї-Двосиноного Борух-Герша, а бабка його тещі з тіткою Голди були кровні двоюрідні сестри. Менахем-Мендл розповідав, що вся його родина живе помаленьку, але справи тепер не дуже-то добрі. Вбрання бідолахи було потріпане в багатьох місцях, а чоботи страшенно стоптані. Тев'є запросив родича до себе додому.

Прибули додому – всі зраділи! Чоловіки помили руки і гарненько перекусили, чим бог послав. У гостя, бідолахи, аж руки трусилися – не знаходив слів, щоб похвалити Голду за обід, присягався, що не пам'ятає того часу, коли їв таке молочне, такі чудові книші і такі смачні вергуни. Чоловіки попоїли, помолились і розбалакалися. Кожен, звичайно, про своє: Тев'є про свої справи, і родич – про свої діла в Одесі та Єгупці, як він бував уже разів з десять, як то кажуть, на коні і під конем, торгував чимсь таким, про що Тев'є зроду-віку не чув, якимись акціями, і якісь карколомні суми: десять тисяч, двадцять тисяч.

Чоловіки теревенили аж до пізньої ночі. У Тев'є голова обертом ішла від розповідей родича про дивовижні справи з тисячами карбованців, що летять вгору і вниз. Родич запропонував Тев'є заробити гарну копійчину. Чоловік порадився з Голдою, і вони дали родичу 100 карбованців, щоб збільшити суму вдвічі, або й в більше разів. Коли Тев'є попрощався з родичем, то вже уявляв собі посеред міста великий будинок, під залізним дахом, із стайнями, хлівами, коморами, стодолами і повітками, сповненими всякого добра. Хазяйка з в'язкою ключів порається в хаті; це його жінка Голда – вигляду багатійки з подвійним підборіддям і з разком перлів на шиї; вона пиндючиться і лає покоївок на всі заставки. Діти його крутяться навколо неї, всі в святковому одязі, нічого не роблять. На подвір'ї повно курей, гусей і качок. В хаті охайно, аж блищить, у печі палає вогонь, вариться вечеря, а самовар парує як скажений! За столом на покуті сидить сам хазяїн, Тев'є, у халаті, в ярмулці, навколо нього розсілися найповажніші хазяїни міста і підлещуються до нього!

Минає тиждень, і два, і три, а родич-компаньйон не пише, не з'являється. Тев'є вирішив поїхати до Єгупця. За цей час зібралося трохи сиру, сметани, масла. Чоловік запряг коня – і гайда до міста. Там він спродав усе і почав розпитувати людей, де можна знайти Менахем-Мендла. Ніхто не знав такого, бо треба було знати ще й прізвище. Але потім хтось сказав, що, можливо, Тев'є має на увазі того Менахем-Мендла, що торгує заячим молоком – треба перейти на інший бік: там бігає багато зайців, і його теж серед них. Тев'є пішов і побачив багато людей. Вони бігали, як скажені, той сюди, той туди. Наскакували один на одного, точнісінько як божевільні. Галасували, репетували, вимахували руками: "Потивіло...", "Піймав на слові...", "Ткнув завдаток...", "Ти страшенний крутій", "Теж мені спекулянт...", "Банкрот!". Зупинившись перед великою вітриною, де було виставлено силу-силенну штанів, Тев'є раптом побачив у шибці відображення свого ділка. Менахем-Мендл мав дуже поганий вигляд. Вони обидва стали, ніби прикуті до місця, слова не могли вимовити і тільки дивилися й дивилися, мов ті півні, один одному в вічі, наче кажучи: "Бідні й нещасні ми! Тепер можемо удвох взяти торби і піти попідвіконню!". Тев'є питав, де гроші, з чим йому вертатися додому, але розумів, що гроші пропали. Тепер Тев'є знав, що гроші треба заробляти кривавим потом. І чудесний сон, химера вітром розвіялися. А Тев'є хотілося, ой, як хотілося бути багатієм, хоч би на часинку!

Теперішні діти

Тев'є гадав собі, що з дочками своїми не осоромиться, бо вони були вродливі, а він міг дозволити собі вибрати для них найкращих женихів навіть у Єгупці. Та трапилася одна пригода.

Після лихого випадку з родичем Менахем-Мендлом жінка Голда просила Тев'є забути усе і вважати, що їх пограбували розбійники. Жінка сказала піти до Анатівки, до м'ясника Лейзер-Волфа, бо він переказував, що Тев'є йому дуже потрібний. Кожного четверга Цейтл – дочка Тев'є, ходила до Лейзер-Волфа в ятку по м'ясо, і м'ясник часто переказував, щоб прийшов її батько. Тев'є з жінкою думали, що м'ясник хоче купити у них муругу корову.

Тев'є пішов до Лейзер-Волфа в Анатівку. М'ясника не було вдома, і Тев'є встиг обдивитися усе його майно. Гейзер-Волф був багатий вдівець і мав тільки двох дочок, до того ж заміжніх.

Коли м'ясник прийшов, то сказав, що йому впала в око... Тут Тев'є заговорив про муругу корову, але м'ясник засміявся і сказав, що хоче одружитися з Цейтл. Гейзер-Волф розповів, що щочетверга у себе в ятці бачить дочку Тев'є, кілька разів говорив з нею, а тепер хоче взяти її за жінку, бо має і власну хату, і кілька крамничок і хазяйствечко.

Тев'є на радощах занімів. Спочатку в нього навіть промайнула думка: "Лейзер-Волф... Цейтл... У нього вже такі діти, як вона". Але одразу ж сам себе спинив: "Що ти-бо, таке щастя! Таке щастя! Адже їй буде добре, краще, ніж будь-кому на світі! Ну, а те, що він скупердяга, то за теперішніх часів це навіть похвально".

Тев'є почав вихвалити свою старшу дочку. М'ясник сказав, що весь посаг купить

сам, навіть для Тев'є дещо перепаде в гаманець. Чоловіки хильнули по чарці, провели час дуже весело, погомоніли, набалакалились про сватання. Коли Тев'є прийшов додому, було вже досить пізно і ноги його не слухались. Дружина питала, чи Тев'є продав муругу корову. Але він розповів, що видає заміж дочку за м'ясника. Голда дуже раділа за дочку. Вона почала планувати, що потрібно Цейтл до весілля: м'ясник мав купити одне шовкове вбрання до шлюбу, одне вовняне на літо і друге на зиму, та ще кілька суконь і спідниць нижніх; і два пальта: один бурнус з котячого хутра на будні і одну шубу гарну, лисячу, на свято. Крім того, ще чобітки на корках, корсет, рукавички, носові хусточки, парасольку і все інше, що потрібне дівчині... Батьки гомоніли аж до самого світанку.

І рано-вранці, тільки-но почало розвиднятись, Тев'є запряг коня та подався до Бойберика на базар. Усі вітали його, бо вже знали про весілля. Коли Тев'є продав усе, запросив приятелів, і вони випили по чарці, побажали один одному всього найкращого, як ведеться. Напідпитку Тев'є подався лісом додому. Раптом кобила розігнала стрімголов з гори, і Тев'є упав з воза. Він вибив кобилу батогом скільки влізло. І раптом чоловік подумав, що вдома трапиться якесь лихо.

Так воно й було. Проїхав він версти зо дві, був уже недалеко від дому, як раптом побачив Цейтл. Вона ридала, кинулась до батька і почала просити не видавати її за м'ясника. Батько почав заспокоювати дочку і повіз її додому. Тев'є зрозумів, що не треба видавати її заміж за м'ясника, хоч дуже хотів, щоб дочка прийшла на все готове.

Вдома Тев'є сів надворі, і до нього прийшов поговорити Мотл-жилетник, кравчук з Анатівки. Хлопець почав говорити, що вже давно збирався прийти, бо кохає Цейтл, ще понад рік тому вони дали одне одному слово, що поберуться. Хлопець тягнув час, бо хотів зібрати трохи грошей, стягнутися на машину, а потім ще приодягнутися. Тев'є питав, за що вони житимуть, коли одружаться. Але хлопець сказав, що коли Тев'є одружувався, то теж, мабуть, власного палацу не мав.

Тев'є відправив Мотла додому, пообіцявши, що все владнає. А вночі, коли всі добре спали, чоловік закричав і прикинувся, що йому приснився страшний сон. Тев'є розповів жінці, що йому снилася покійна жінка м'ясника Фрума-Сура Лейзер-Волфова і Цейтл – бабуся Голди. Бабка Цейтл говорила, що жениха її онучки мають звати Мотл-жилетник, а жінка м'ясника говорила, що Лейзер-Волф помре страшною смертю, а Цейтл вона задушить за три тижні по весіллі.

* * *

Отак Тев'є надурив жінку, а сам тієї ночі, лежачи під ковдрою, мало не луснув зо сміху і думав: "Благословенний Господь іже не сотворив мене жінкою, баба лишається бабою".

Другого дня були заручини Цейтл і Мотла, а незабаром – весілля. Подружжя, хвалити бога, живе собі щасливо: він кравцює, ходить у Бойберіку з однієї дачі на другу брати роботу, а вона день і ніч в ярмі, варить і пече, пере білизну, маже хату, воду носить. Насилу стягаються на шматок хліба. Тев'є іноді приносить їм трохи сиру й масла, іноді кілька копійок. А Цейтл каже, що їй, нівроку, добре, краще бути не може.

Годл

Після Цейтл сім'я Тев'є мала ще одну дочку на виданні; а після цієї дочки ще дві дочки; а за цими двома – ще троє! Годл була друга після Цейтл, тієї, що закохалась у кравця.

Тев'є бачив, що ремісницькі діти, з кравців, з шевців тепер здобували освіту. Вони їхали до Єгупця чи до Одеси і вчилися, хоч жили впроголодь. Один такий студент, що жив недалеко Тев'є прибився до чоловіка і його сім'ї. Тев'є навіть знав батька того хлопця, і молочаря дивувало, чому злидарям так кортіло вчитися. Перчик – так звали хлопця, був розумним, а вигляд мав такий, як у перчини: жевжик, маленьке, чорняве, миршаве, але ж премудростей набрався достобіса, а язичок – вогонь і полум'я, сірка і порох.

Тев'є познайомився з ним одного разу, коли їхав з Бойберика додому. Хлопець тоді ішов з Єгупця, бо там складав екзамени. Перчик був гострий на язик, і вони розговорилися з Тев'є. Молочар запросив хлопця в гості. Чоловіка вабила в Перчикові можливість перекинутися словом: іноді щось із Біблії, іноді з Талмуда, іноді трохи філософії про небесні справи, теє, сеє, п'яте, десяте. З того часу парубійко почав заходити мало не щодня. Він харчувався у Тев'є і за це допомагав у навчанні його дочкам. У хаті хлопець став зовсім рідною людиною, діти підносили йому склянку молока, а Голда доглядала, щоб він мав чисту сорочку на тілі і цілі шкарпетки.

Хлопець часто зникав. Він говорив часом проти Бога і ще проти декого... Приміром, багатій, на його думку, це щось гидке, а бідняк, навпаки, — велике цабе; що ж до робочої людини, то це просто пуп землі, кращого немає нічого на земній кулі. А гроші, вважав хлопець, заріз для людства.

Одного разу в Бойберіку Тев'є зустрівся з Ефраїмом, у якого також було сім дочок. Ефраїм сказав, що він шадхен і має жениха для дочок Тев'є. Жених дуже гарного роду, дитина порядних батьків, ще й вчена людина, розуміється на святому письмі, має повні кишені золота, виїздить у кареті, на баских конях, аж іскри крешуть копитами. Та це був парубок уже немолодого віку. Ефраїм не хотів говорити імені жениха, поки Тев'є не привезе до Бойберика свою дочку. Чоловіки зійшлися на тому, що у суботу Тев'є мав привезти свою Годл.

Тев'є їхав додому і вже уявляв, як його дочка буде їздити в кареті, як люди заздритимуть. І так мріючи, Тев'є побачив свою Годл з Перчиком, які притулившись одне до одного, йшли лісом.

Пара зникла і зашарілася трохи, а потім Годл сказала батькові, що Перчик її жених. Батько питав, що це за такі заручини без шадхена (посередника у шлюбних справах). Перчик говорив, що скоро мусить розлучитися з Годл, але спершу вони візьмуть шлюб. Тев'є питав, куди ж поїде Перчик, але він нічого не хотів говорити, казав, що це секрет. Діти розцілювали батька, а він був змушений погодитися на шлюб.

Годл і Перчик одружилися. Це було тихеньке, скромне весілля. Для своєї жінки Тев'є мусив вигадати брехню про від'їзд зятя. Молочар сказав, що Перчик їде по спадщину від багатой тітки з Єгупця. Після шлюбу Тев'є повіз дочку і Перчика на залізничну станцію в Бойберик. Там Перчика зустріли якихось двоє бідно одягнутих хлопців.

Вертаючись додому, батько розпитував Годл, що це за люди. Дочка говорила, що це дуже порядні люди, чесні, які все своє життя віддають тільки іншим, себе вони не мають на думці навіть ні на стілечки... Годл говорила щось про "Інтереси загалу", "робітників", "боротьбу".

Минає тиждень, два, і три, і чотири, і п'ять, і шість, і сім – ні слуху ні духу, нема ні листа, ні звістки. Годл змарніла, ні краплинки крові в обличчі, відшукує щоразу нову якусь роботу в хаті, хоче, видно, таким чином забути свої турботи й душевний біль. А одного разу Годл отримала звістку, що її чоловік сидить десь далеко.

На свято кучки, ввечері Тев'є відпочивав. У Бойберіку вже майже нічого робити: тільки повіє перший осінній вітерець, усі дачники втікають. Дочка підійшла до батька і сказала, що має попрощатися з ним назавжди, бо їде до чоловіка. Вона сказала, що Перчик ще сидить, але незабаром його зашлють, а вона поїде слідом за ним.

Тев'є розумів, що може накричати, може спиняти свою дочку, але це все марно, бо вона уже вирішила. Він набрехав жінці, що Годл їде до Єгупця, а звідти ще далі, все з приводу спадщини... І може трапитись, що вона вже там залишиться на цілу зиму, а можливо, що після зими і літа ще на одну зиму. Тому треба дати їй харчів на дорогу, трохи білизни, спідницю, зо дві подушки, пошивок кілька і таке інше...

Усі попрощалися, поплакали, і батько повіз дочку на станцію. Тев'є тримався, мов кремінь, але коли на станції дочка почала прощатися, не міг стримати сліз. Він згадав Годл, коли вона була ще зовсім крихіткою, а він носив її на руках.

Стислий переказ по главах, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

Хава

Цейтл жила з Мотлом. Він був чесний чоловік і працював багато. Вони уже мали повну хату пущівіринків. Тев'є вважав, що Годл він втратив назавжди, хоч вона писала батькові листи. Перчик і далі сидів у в'язниці, а вона заробляла гроші. Усіх своїх сімох дочок Тев'є вважав хорошими, вдалими, розумними.

У селі, де вони жили, Тев'є найбільше не любив старости Антона, писаря Федька Галагана, високого чубатого парубка у високих чоботях та ще попа. І не тому, що той піп, а Тев'є – єврей. Піп часто починав свої розмови: ваш бог, наш бог...

Одного разу Тев'є приїхав додому, коли вже смеркало, а писар Федько стоїть надворі з Хавою, з третьою дочкою, тією, що після Годл. А коли Федько поклонився і пішов додому, Хава сказала батькові, що для неї усі люди однакові, а Федько – людина незвичайна. Дочка говорила, що Федько – другий Горький, що Бог створив усіх людей рівними. Тев'є, як зазвичай, почав цитувати Біблію, переконуючи дочку, що їй потрібно

шукати єврея. Тоді Хава спитала, чи не сказано в Біблії про те, чому люди взяли і поділилися на євреїв і неєвреїв, на господарів і рабів, на панів і жебраків.

А якось піп зупинив Тев'є і сказав, що хоче поговорити про Хаву. Тев'є здивувався, яке відношення піп має до його дочки. Але той сказав, що Хава поривається до іншого світу, і тепер вона під його опікою. А Федько – дуже бравий, чесний парубок і освіту має, хоч і самотужки вчився; він закоханий у Хаву і хоче з нею одружитись, але не може, бо він не єврей. Тев'є навіть не прощаючись з попом поїхав додому. А вдома Хави уже не було. Жінка розповіла, що зранку дочка була здорова, вдягнулася, а потім впала матері на шию і почала плакати. А коли пішла до корів, то зникла. Усі шукали, а її не стало. Тев'є увесь свій гнів зігнав на кобилі: відшмагав її, але потім зрозумів, що тварина ні в чому не винна.

Наступного дня Тев'є поїхав до попа. Там на нього напали собаки, на зойки чоловіка вибігли піп і попада. Піп запросив єврея до хати, прийняв як шановного гостя. Але коли Тев'є спитав, чи може повернути і побачити дочку, піп відповів, що це неможливо. Тев'є поїхав додому. Усю дорогу він згадував Хаву, бо дуже любив дочку, можливо, найбільше з усіх дітей, бо малою вона часто хворіла.

Сім'я Тев'є знову взялася до роботи, все пішло своїм звичаєм, але тепер згадувати про Хаву було суворо заборонено. Тев'є знову поїхав у Бойберик продавати молочні продукти, навіть жартував, що у нього здохла корова, коли усі питали, чому він такий сумний. А коли чоловік вертався з порожніми глечиками додому і їхав лісом, то побачив Хаву. Дочка просила батька зупинитися, хотіла щось йому сказати, називала любим татом. Але Тев'є не зупинився і не вислухав дочки, хоч і хотів. І згодом, коли він ввечері молився, йому все ще прислухався голос дочки, і він картав себе, що не зупинився і не вислухав. А іноді Тев'є вдягає святкове вбрання і їде на залізницю. Він вже ладен сісти та поїхати туди, до них, бо знає, де живе Годл. Підходить до касира і просить квиток до Єгупця. "Такого міста, — каже він, — у мене немає...".

Шпринця

Минуло кілька років: Кишинів, "конснетуція", з погромами, з наклепами і напастями (тут ідеться про жахливий антиєврейський погром, організований царатом у квітні 1903 року в Кишиневі; про т. зв. "конституцію", яку царський уряд змушений був дати 17 жовтня 1905 року під тиском революційного руху в Росії, і про погроми чорносотенних банд у багатьох містах і містечках Росії).

Тев'є іще не було шістдесяти, а він уже зовсім посивів. Батька спіткало нове лихо, з дочкою Шпринцею.

Багатії почали втікати з Єгупця за кордон, нібито на теплі води, солоні ванни, нерви лікувати, витівки нероб... А коли роз'їжджаються з Єгупця, то Бойберик з його повітрям, і з його лісом, і з його дачами копійки щербатої не вартий. Згодом у Бойберик з Одеси, і з Ростова, і з Катеринослава, і з Могилева, і з Кишинева наїхали сотні тисяч багатіїв, дук, мільйонщиків. Тев'є думав, що там "конснетуція" ще лютіша, ніж у Єгупці, бо пани дуже втікали. Тим часом Бойберик несподівано став справжньою столицею, повно чоловіків, жінок і дітей. Дітям потрібне було молоко, тому Тев'є мав заробіток.

Напередодні зелених свят чоловік привіз трохи сиру і сметани до однієї з покупниць, молодій багатій вдові з Катеринослава, яка приїхала із своїм синком Арончиком до Бойберика на літо. Арончик був парубійком понад двадцяти років. Але він не думав про справи, а любив лошаків, їзду велосипедом, рибалку. Його й не хвилювало, що батько у спадок залишив йому майже мільйон, хлопець просто розтринькував гроші. Про це все вдова розповіла молочарю. І Тев'є сказав, що може поговорити з хлопцем та напоумити його. Але коли Арончик з'явився, то лише реготав з повчань Тев'є.

Та з того дня Тев'є і Арончик потоваришували. Молочарю цей парубійко дедалі більш подобався, хоч і шалапут, розтринькувач, і надто вже діряві пальці мав, так ще й до того трохи прищелепуватий. Наприклад, зустрівши бідняка, засуне руку в кишеню, витягне гроші і віддасть, не лічивши скільки. Арончик любив слухати всілякі балачки Тев'є.

На зелені свята Тев'є запросив хлопця до себе у гості. Арончик попередив, що мають бути гарячі млинці. Голда зраділа, що до них в гості прийде мільйонщик, хоч не дуже розуміла, хто це. У п'ятдесятницю Арончик разом з друзями приїхав до Тев'є. Усі хлопці приїхали верхи. Дочки винесли стіл, Голда – млинці. Тев'є помітив, що Арончик задивляється на Шпринцю. Тоді батько ще не міг здогадатися, що ці веселощі скінчаться горем, стражданням, гіркими слізьми, божою карою на його голову.

Одного разу Тев'є вертався додому, змучений біганиною по дачах Бойберика. Вдома він побачив біля хати Арончикова коня. Виявилося, що хлопець пішов гуляти з дівчатами. А коли Арончик з дівчатами повернувся, то сказав Тев'є, що хоче зробити гешефт: помінятися кіньми. Тев'є сказав, що сприймає це як жарт, бо коняка Арончика була здорова, сильна і дорога. Тоді хлопець признався, що кохає Шпринцю і хоче з нею побратися. Та батько відразу сказав хлопцеві, що він і дівчина з різних соціальних станів, а мама хлопця на такий шлюб точно не згодиться. Хлопець сказав, що думка мами його не хвилює.

Згодом Тев'є розмовляв з дочкою. Вона почервоніла, опустила очі, не хотіла говорити. Батько казав їй, що Арончик – свистун, порожній горішок. Та дівчина була вперта і говорила: "Арнольд гарна людина". Тев'є не хотів сперечатися, бо знав своїх дочок: коли вони впадають у людину, то всім серцем, усім єством, усією душею. А згодом батько уже й задумувався над тим, що добре би було віддати Шпринцю за мільйонера. Багато таких принадних, золотих мрій лізли в голову Тев'є.

Але Арончик перестав з'являтися. Тев'є хотів заїхати до вдови і її сина, але йому не дозволяла гордість. Якось Тев'є повернувся додому, але жінка відправила його до Бойберика знову, бо був посланець від вдови, щоб Тев'є негайно з'явився.

Молочар приїхав на дачу до вдови, прив'язав коня. Але ні вдови, ні Арончика не було. Був лиш дядько Арончика – вдовин брат. Він відразу повів серйозну розмову з Тев'є. Чоловік казав Тев'є, що це саме він зтягнув племінника у болото, просив у гості, підсунув йому свою дочку. Дядько говорив, що дівчина, можливо, чесна і думає, бідоласна, що все це серйозно. Але ж Тев'є не повинен забувати, хто він, а хто вони. А

те, що хлопець з дівчиною дали одне одному слово, то можуть те слово забрати і назад. Тев'є нічого не відповів. Він пішов, а біля брички занурився обличчям у сіно і розплакався. Вдома Шпринця вела себе дуже тихо. Дівчина була мовчазна, задумлива, слухняна.

Одного разу присмерком Тев'є повертався з Бойберика. Його досі мучило те, що відбулося. Було прикро, що вдова і син поїхали, навіть не попрощавшись. Вони навіть мали невеличкий борг за сир і масло...

З такими думками чоловік заїхав до себе на хутір і побачив здалеку, біля греблі, збіговисько людей. Тев'є подумав, що, можливо, десь пожежа. Але сталося більше лихо – дочка Шпринця втопилася.

Тев'є їде до Палестини

Оповідання Тев'є-молочаря у вагоні поїзда

Жінка Тев'є – Голда, померла. Вона не могла змиритися з тим, що діти розійшлися по світу на чотири сторони. Голда часто плакала і сумувала. Якось вона сказала, що помирає. Чоловік поїхав по лікаря, а коли побачив померлу дружину, то подумав: "Коли бачиш перед собою смерть, мимоволі стаєш невіруючим".

Бейлку Тев'є вважав своєю найкрасивішою дочкою. І відколи Голда померла, для дочки батько став зіницею ока. Коли минуло два роки по смерті Голди, Бейлка виросла, стала, нівроку, дівчиною на виданні. Тев'є досі возив підводою масло й сир улітку до Бойберика, узимку до Єгупця. Одного дня він приїхав якось на початку осені до Єгупця із своїм товаром і зустрів шадхена Ефраїма. Шадхен жалівся, що має тепер мало роботи, бо весілля тепер уже не справляють дома, а десь за кордоном. Він запропонував Тев'є одружитися з однією вдовою, без дітей. Та молочар не хотів і слухати про таке. Тоді шадхен сказав, що має жениха для Бейлки. Женик – козирний туз, багатій, мільйонщик, підрядчик, і звать його Педоцур. Зовсім не стара людина, парубок, справжній "холостяк".

Педоцур став женихом Бейлки. Проминув деякий час, і вони справили весілля. Бейлка не хотіла цього шлюбу, як не хоче людина вмирати. Що більше Педоцур в'язнув до неї з подарунками, і з золотими годинниками, і з брильянтовими обручками, то осоружніший ставав він їй. Батько теж не хотів того шлюбу, навіть радив Бейлці згадати Годл, яка вийшла за бідняка. Але Бейлка, казала, що Годл вийшла заміж в такі часи, коли весь світ хитався, от-от мав перевернутися. Тоді всі дбали про ціле людство, а про себе забували. А тепер, казала Бейлка, коли світ залишився, як був, кожен дбає за себе, а про людство забуває...

У день шлюбу, увечері, молоде подружжя подалося кур'єрським поїздом аж до Італії, як заведено у великосвітських людей. А назад вони повернулися вже глибокої осені і переказали Тев'є, щоб він швидко з'явився у них в Єгупці.

Тев'є приїхав щасливо в Єгупець і подався прямо до Педоцура. Зять дійсно жив розкішно, мав прислугу. Тев'є пригадав, як цей Педоцур уперше приїхав на баских конях до нього на село, розсівся, наче в свого батька на покуті, познайомився з Бейлкою і відразу сказав, що хоче: раз, два, три – і весілля. Оце "раз, два, три" було для

батька "як двосічний меч" — наче хто тупий ніж загородив йому в серце.

Тев'є поснідав з дочкою і зятем. Дочка мовчала, а Педоцур говорив уже за обох, не затуляв рота ні на хвилину. Коли усі вийшли з-за столу, Педоцур взяв тестя під руку і завів до окремого кабінету. І там сказав, що йому соромно, що його тесть – Тев'є-молочар. Тев'є не знав, що й казати. Зять сказав, щоб Тев'є покинув молочарство і виїхав до Америки. Потім зять сказав, що можна виїхати і до Палестини, бо усі старі євреї їдуть туди. Тев'є давно хотів побувати коло Стіни плачу, могил патріархів і праматері Рахілі, побачити на власні очі, який вигляд має річка Йордан, гора Сінай, Червоне море, Пітом і Рамзес і тому подібне. Зять вийняв гаманця і поклав на стіл. Недовго думаючи, Тев'є згріб всі асигнації, заховав їх глибоко в кишеню. Потім зять сказав жінці, що її батько їде, а сам пішов відпочивати. Коли дочка і батько лишилися наодинці, Бейлка розплакалася. Вона говорила, що Педоцур зовсім не такий поганий. Тев'є пішов від дочки розбитий, пригнічений. Він приїхав додому і почав спродувати хазяйство, назбиране за всі ці роки. Кожен горщик і кожна дрібничка краяли йому серце, нагадували жінку і дочок. Кобилу він продав водовозові. І це було найважче, адже Тев'є працював з нею багато років.

* * *

Тев'є сумував за кобилою, за селом, за старостою з урядником, за бойберицькими дачниками, за єгупецькими багатіями і навіть за шадхеном Ефраїмом. Молочар планував, що коли приїде у Палестину, то піде найперше до гробниці праматері Рахілі, щоб помолитися за дочок.

Стислий переказ по главах, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

Іди геть!

До Палестини Тев'є так і не поїхав, бо його старший зять Мотл-жилетник, кравець з Анатівки, раптом, ні сіло ні впало, звалився та й помер. Був дужий, здоровий, і така біда. Він дістав сухоти, почав кахикати, поки виплюнув останній шматок легенів. Не допомогли ні лікар, ні знахар, ні козяче молоко, ні шоколад з медом. Тев'є мусив опікуватися Цейтл та онуками-сиротами. Сталася пригода також з Педоцуром. Він збанкрутував, залишився ні з чим, поспродував усе і втік з Бейлкою до Америки. Попервах вони дуже мучились, з'їли всі гроші, що мали з собою, а коли не стало більше що жувати, змушені були піти на роботу, виконували найтяжчу працю. Згодом їм покращало: вони почали в'язати панчохи на машині і заробляти на шматок хліба. А дітей у них поки не було.

Тев'є згадував, як одразу після японської війни, у самий розпал царських "конснетуцій", селяни раптом прийшли у його двір і сказали, що виганяють його з села. Староста Іван Поперило сказав, що євреїв всюди б'ють, і проминути Тев'є не можна. Селяни питали, чи вибити шибки у Тев'є, чи розпороти перини і подушки та випустити з них пір'я, чи спалити тобі хату з хлівом, з усією худобою. Тев'є почав говорити, що є вищий за суддю за сільську громаду – Бог. Той, який є богом усіх людей. Тоді староста

сказав, що Тев'є дійсно непогана людина.

Тепер уся надія Тев'є була на те, що, може, Господь бог зробить таке чудо і прийде месія. До Тев'є приїхав урядник і сказав спродувати майно та вибиратися. Тев'є хотів розповісти, що тут з діда-прадіда жили усі його родичі, але урядник зупинив його, сказавши, що теревенів слухати не буде, а Тев'є треба вибиратися. Часу на від'їзд було три дні. Тев'є сказав Цейтл збирати пожитки. Цейтл і діти зняли плач. Тев'є пояснив їм, що усіх євреїв виганяють, тому треба збиратися. Потім молочар пішов до старости Івана Поперила, щоб продати йому свою хату. Чоловіки почали торгуватися, порозумілися щодо ціни, і Тев'є одразу ж таки взяв готівкою завдаток. Протягом одного дня, запівдарма, Тев'є спродав все своє вбоге добро, обернув усе на гроші і пішов наймати підводу, щоб забрати рештки своїх злиднів. Перед від'їздом Цейтл, з червоними очима і розпухлим носом, почала просити батька не лишати тут одну людину – саму, самотню, як скеля. Йшлося про Хаву. Тев'є накинувся на Цейтл і вилаяв її. Але дочка просила не відвертатися від Хави. Тев'є казав, що Хава давно померла. Але Цейтл розповіла, що Хава, не померла, і вона вже знову його дочка, як і була, бо з першої хвилини, як дізналася, що євреїв виселяють, вона сказала сама собі, що це виселяють і її. "Там, де ми, так Хава сама сказала мені, там і вона", — сказала Цейтл. З іншої кімнати вийшла Хава – здорова, пишна, вродлива, як і була, не змінилась ні на волосинку, тільки обличчя трохи засмучене, очі трохи журні, а голову несе високо й гордовито, зупиняється на мить, дивиться на батька, а він – на неї. Тев'є не знав, чи обійняти дочку, чи казати йти геть. Онуки вже чекали, виглядали діда. Вони були ще в тисячу разів любіші й дорожчі Тев'є від власних дітей. Батько простив Хаву.

Стислий переказ по главах, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу